

נושא העבודה

אלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט

תאריך : 2 בינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

בחרתי בנושא זה משום שאני שומעת עליו לא מעט והוא נשמע לי כמו נושא עתיר אופקים הפותח דלת לעולם המשפט ומגלה דברים אשר לא ידעתי עליו קודם לכן.

התעניינתי בנושא זה משום שנושא זה הוא רחב אופקים והוא יעשיר את הידע שלי.

יתר על כן, בחרתי בנושא משום שרציתי לבדוק את ההתייחסות לנושא במקורות קדומים כמו התנ"ך.

בנוסף לכך רציתי להרחיב את הידע שלי בנושא.

הרצון שלי להעמיק בנושא נבע מתוך כך ששמעתי מקרובי משפחה שעוסקים בעריכת דין, שנושא זה הוא מרתק ביותר ומכיל לא מעט מידע.

לפי ידיעתי הנושא של אלימות בנשים כעילה לכפיתת גט הוא נושא שנוי במחלוקת, הקיים מאז ימי התנ"ך ועד ימינו.

במהלך העבודה אני מעוניינת לסקור מדוע רוב בתי הדין יעדיפו לחייב את הבעל לתת גט מאשר לכפות עליו לתת גט.

יתר על כן, אני רוצה לחקור חוקים למניעת אלימות במשפחה אם קיימים כאלה.

יחד עם זאת אני מעוניינת לבדוק את ההתייחסות לאלימות כלפי נשים בעבר ואת ההתייחסות לאלימות כלפי נשים בימינו.

תוכן העניינים

תוכן

2.....	הקדמה אישית
3.....	תוכן העניינים
4.....	מבוא
6.....	פרק א' - התייחסות המשפט העברי לאלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט
12.....	פרק ב' התייחסות המשפט הישראלי לאלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט
	פרק ג': השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי, תוך התייחסות לאלימות כלפי נשים כעילה
17.....	לכפיית גט.
19.....	ביבליוגרפיה :

הנושא שבחרתי לכתוב עליו הוא ; " אלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט". במסגרת עבודת המחקר אבחן את ההשלכות של אלימות כלפי נשים המופעלת ע"י בעליהן, המהווה עבירה על הדין הפלילי.

בחרתי בנושא זה משום שאני שומעת עליו לא מעט והוא נשמע לי כמו נושא עתיר אופקים. הנושא מתקשר לתחום המשפטים ובא לידי ביטוי במשפט הפלילי.

תופעת האלימות כלפי נשים הייתה קיימת מאז ומעולם, ולעתים אף נתפסה כלגיטימית, כאשר התבצעה לשם חינוך והחזרת האישה למוטב. מעבר למקרים אלו היה ברור כי אלימות כלפי נשים היא תופעה פסולה שיש למגרה, ולכן עוד בתקופת התלמוד רואים התייחסויות שונות לתופעה כמעשה פלילי ולהשלכותיה.

למרות שתופעת האלימות הייתה, כאמור, מוכרת גם בעבר כשלילית כשנעשתה ללא הצדקה, ניתן לראות כי מעטים היו המקרים בהם האישה בפועל התלוננה, וזאת בגלל מספר סיבות: ראשית, החשש מפני תגובת החברה שראתה באלימות תופעה שאינה כל כך חמורה (לעיתים החברה הוקיעה את האישה על כך ש"פרסמה" את הבעיות בקשר הזוגי שלה, במקום לפתור אותן בתוך המסגרת המשפחתית ולעיתים אף ראו באישה כגורם לאלימות). שנית, החשש מפני תגובת הבעל לאחר שזה ישמע כי הוגשה נגדו תלונה ומעשיו מבוקרים כעת ע"י גורמים חיצוניים. הבעל, שכעת חש מאוים כי יפעלו נגדו, עשוי "להעניש" את האישה על שהעזה להתלונן או שינסה לגרום לה לבטל את תלונתה על-ידי איומים ושימוש באלימות פיזית. שלישית, החשש מפני חוסר היעילות או חוסר ההתייחסות של בית- המשפט ובית- הדין, שבעבר מיעטו להתעסק בסוגיות אלו או מיהרו להוציאן ממסגרת הדיון המשפטי בטענה לחוסר ראיות או אשמת האישה.

במרוצת השנים, ובייחוד לאחר חקיקת חוקי היסוד, גבר השיח סביב נושא האלימות במשפחה ובעיקר סביב האלימות נגד נשים ונחשפה מצוקתן של הנשים המוכות המנסות להשתחרר מבעליהן. הכרה בתופעה זו הביאה לשני תהליכים שהתרחשו במקביל: האחד, חקיקת חוקים שונים שמטרתם להגן על האישה המוכה מפני בן הזוג המכה בכך שהוא

יורחק מן הבית או יושם במאסר. כמו כן, נחקקו חוקים שמטרתם להסמיך את הרשויות השונות להפעיל סנקציות על הבעל המכה, בין אם כענישה על מעשיו ובין אם כדי לתמרץ אותו להימנע מלהכות שוב. שנית, נשים רבות, שבעבר חששו להגיש תלונה כנגד בני זוגן, חשות כעת בטוחות יותר להגיש תלונה בגין אלימות, כיוון שכיום יש להן את תמיכת החברה. החברה בימינו מוקיעה את תופעת האלימות ומוכנה לעזור לאישה לשקם את חייה. יתר על כן, יש פחות חשש מתגובת הבעל, כיוון שכיום ישנן סנקציות המופעלות כנגדו שמטרתן למנוע ממנו להתקרב לאישה ולפגוע בה שוב. סנקציות כאלו הן למשל: צו הרחקה מן הבית או מאסר בפועל, כאשר לאלו מתווספות סמכויותיהם המורחבות של בתי המשפט ובתי הדין, שכיום נוטים יותר לקבל תלונות על אלימות ולדון בהן.

למרות תמורות אלו במעמדה של האישה ובחקיקה, קיים פער משמעותי בכל הנוגע לפסיקות של בתי המשפט אל מול פסיקות בתי הדין הרבניים, כאשר תופעת האלימות היא הגורם לפנייה לאותה ערכאה. בעוד שבית המשפט רואה בחומרה יתרה כל תופעה של אלימות ופוסק בהתאם, כאשר מוגשת בקשה לקבלת גט בעקבות אלימות, בית הדין הרבני הולך מספר צעדים אחורה ובוחר את המקרה שלפניו בעיניים קצת מודרניות. ניתן לראות כי בית הדין הרבני אינו מסתפק במקרה בודד של אלימות, דורש ראיות חזקות וברורות לביצוע המעשים ע"י הבעל, מוודא כי לא התקיים שום פסול בהתנהגותה של האישה, שאולי הביא לכך שבן זוגה יכה אותה(ובכך מעשיו של הבעל יוצדקו ע"י בית הדין). לבסוף גם אם השתכנע בחפותה של האישה ובקיומה של אלימות מתמשכת, לרוב בית הדין הרבני רק יחייב את הבעל בנתינת גט ולא יכפה אותו לגט (משום שגט כפוי מכונה "גט מעושה" וזהו גט שאינו ניתן בחופשיות ועל כן הוא פסול).

פרק א' - התייחסות המשפט העברי לאלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט

מעמד האישה ביהדות עבר תמורות ושינויים במהלך הדורות והושפע הן מתהליכים פנימיים ביהדות והן מתהליכים חיצוניים כגון המודרניזציה. מלבד דמויות מפתח מועטות, הנשים במקרא תוארו לרוב באופן שטחי על פי מאפיינים חיצוניים, למשל ציפורה אשת משה תוארה "אישה כושית". תלותה של האישה ביחסים עם גבר אשר במסגרתם ייקבעו חובותיה וזכויותיה, אופיינית למעמד רוב הנשים בעולם בתקופת המקרא.

עם התפתחות הממסד הרבני בעת המודרנית, חלו שינויים במעמדה המשפחתי של האישה. דוגמא לכך היא חרם דרבנו גרשום, שאסר על גברים לגרש את נשותיהן בעל כורחן או לשאת יותר מאישה אחת.¹ קביעה זו שינתה באופן מהותי את מעמדה של האישה בבית ובברית הזוגיות עם בעלה. כבר במקרא הייתה התייחסות לאלימות כלפי נשים בכמה מקרים ובהם התגובה לכך הייתה קשה. המקרה הראשון מובא סיפורה של דינה בת יעקב לאחר ששכם בן חמור אנס אותה, הגיבו אחיה: "הכזונה יעשה את אחותינו" והרגו את שכם ואת כל בני עירו.² במקרה אחר, מובא סיפורה של "פילגש בגבעה"³ במוקד הסיפור איש מבני שבט לוי נקלע עם פילגשו לגבעה, עיר של בני שבט בנימין, שם נאנסת הפילגש באכזריות על ידי תושבי העיר, נרצחת ומבותרת גופתה. המקרה לא נסתר מעיניהם של שאר שבטי ישראל שהזדעזעו לנוכח האונס האיום ובעקבות האירוע פרצה מלחמת אחים שבמסגרתה כמעט וחוסל שבט בנימין בידי שאר השבטים. מאוחר יותר, מסופר על אמנון שהיה בנו בכורו של דוד המלך (אמו הייתה אחינועם היזראלית) אנס את תמר אחותו (אמה הייתה מעכה בת תלמי). לאחר שאבשלום אחיו שמע על דבר האונס, הוא הרג את אמנון כתגמול למעשהו הבזוי.⁴ אירועים אלו מלמדים כי בתקופת המקרא היו מחשיבים את מעשה האונס כחמור מאוד. בספר דברים מוזכר כי במקרה של אונס, היה על הגבר שאנס לשלם לאבי הנערה חמישים כסף ולשאתה לצמיתות (בכפוף לרצונה). כלל זה בא

¹ חרם דרבנו גרשום - התקנה שלא לשאת אישה שנייה (איסור ביגמיה)

² ספר בראשית, פרק ל"ד

³ ספר שופטים, פרקים יט - כא

⁴ שמואל ב' פרק יג'

למנוע מגברים לאנוס נשים פנויות, שאחרי מעשה כזה הם היו צריכים לפרנס אישה לכל חייה⁵.

אף על פי שלא נקבע בתורה עונש מעבר לקנס הכספי, ניתן לראות כי במקרים לעיל הרגו את אותם אנשים כתגובה למעשה האונס.

כאשר מדובר על פילגש לדוגמא, במקרא אין שום איסור לשאת אותה (פילגש היא אישה אשר מקיימת יחסי אישות קבוע עם גבר נשוי ללא מעמד חוקי של קידושין וכתובה) ועל מנת לשאת פילגש יש צורך ברצון משותף של הפילגש ושל הבעל. עד לחרס דרבינו גרשום ניתן היה לשאת את הפילגש במקביל לאשתו הנוכחית ולאחר מכן נדרש הבעל להתגרש מאשתו על מנת לשאת את הפילגש.

על פי המקרא, לאברהם היו פילגשים (ישמעאל בנו נולד מהגר) וליעקב אבינו היו פילגשים (בלהה וזלפה), אשר נכללו בעם ישראל ובניהם היו חלק מ-12 השבטים. גם רבי מעלה אחרים כגון: שאול המלך, דוד המלך ושלמה המלך החזיקו בפילגשים רבים שלא היו לנשותיהן.

בעבר הגבר היה יכול לגרש את אשתו בכפייה אם מצא בה 'ערות דבר'⁶: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבִעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חַן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיטָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ".

להלכה נפסקה פרשנות של בית הלל לפיה "ערות דבר" זו יכולה להיות כל פגם שהבעל מוצא באשתו. בית שמאי לעומת זאת, קובע כי ערות דבר היא מעשה ששוברת את המסגרת המשפחתית באופן מובהק, כמו במקרה של בגידה למשל. עם זאת, בחרס דרבינו גרשום נאסר לגבר לגרש את אשתו בכפייה וכיום חייבת האישה לתת את הסכמתה לגירושין, כך שנוצר מעמד של מסורב גט.

חרס דרבינו גרשום, קבוצה של תקנות במשפט העברי המיוחסות לרבינו גרשום בן יהודה מאור הגולה.

⁵ ספר דברים פרק כב, פסוק 28
⁶ ספר דברים, פרק כ"ד, פסוק א'

בהעדר נוסחן המקורי יש ספקות בדבר היקפן ומשך תוקפן. יש אף ספק בדבר ייחוסן לרבנו גרשום עצמו.

האזכורים הראשונים לתקנות הם מאמצע המאה ה-12, מאה שנים ויותר לאחר פטירתו של רבנו גרשום.

מבין שלל התקנות שפורסמו, שתיים מהן היו בעלות השפעה רבה על דיני הנישואין והגירושין במשפט העברי. התקנות המפורסמות הן התקנה שלא לשאת אישה שנייה (איסור "ביגמיה") והתקנה שלא לגרש אישה בעל כורחה, ללא הסכמתם של מאה רבנים לפחות.

התקנה הראשונה הקובעת כי חל איסור על גבר לשאת אישה שנייה על אשתו כל עוד הנישואין הראשונים בתוקף, סותרת את הפסיקה בתורה ובספרות חז"ל.

על פי המשנה, רק "גט המעושה (= הכפוי) כדין - כשר"⁷. כלומר, רק כאשר הכפייה מבוצעת בהתאם לתנאים הקבועים בדין, היא מותרת והגט כשר. אולם, בין העילות שכפייה מותרת בהן הנזכרות במשנה, לא נמצא עילה של אלימות הבעל כלפי אשתו. במילים אחרות, המשנה או התלמוד אינן מתייחסות כלל למצב שבו ניתן לכפות גט על גבר אשר מכה ומתעלל פיזית באשתו ואין זה עולה כתנאים הקבועים בהלכה.

לעומת זאת, ניתן לחייב את הבעל האלים לתת גט לאשתו ולפרוע את כתובתה והדבר מוסכם על דעת רבים מהפוסקים.

חז"ל (חכמינו זכרונם לברכה) דנו רבות בנושא⁸:

"רבנו חננאל כתב: כל מקום שאמרו רבנן "יוציא ויתן כתובה", אין כופים אותו להוציא, אלא אומרים לו: כבר חייבו אותך חכמים להוציא; ואם לא תוציא, מותר לקרוא לך עבריין אבל לכפותו בשוטים לא, אם לא שמפורש בו [בתלמוד] שכופים אותו להוציא, כגון הנשוא (אישה) בעבירה, והאומר: איני זן ואיני מפרנס". בא לומר כי מאחר ולא ניתן

⁷ גיטין ט, ח

⁸ חז"ל - הטור, אבן העזר, סימן קנד

לכפות על הבעל את הגט, ניתן לחייבו בכך. אם לא יעניק את הגט לאשתו לאחר החיוב, ייחשב לעבריין. בכך יינתן תמריץ לבעל המחויב להעניק את הגט.

"וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: וכיוון שקיימת מחלוקת בענין זה, ראוי להחמיר שלא לכפות בשוטים [כלומר, במלקות, באמצעי כפייה], כדי שלא יהא גט מעושה". בא לומר כי ייתכן ועצם החיוב והשימוש בסנקציה בגין הפרת החיוב (שכן הבעל ייחשב לעבריין) יגרמו לבעל להעניק את הגט והדבר ייחשב לגט מעושה שכן הוא בעצם נכפה על הבעל שירצה להסיר מעליו את הסנקציה.

בעקבות פסיקתו של "בית יוסף" בעניין בעל מכה, מעיר הרמ"א:

"ויאני רואה בזה דבריו כלל, דכדאי הם הגאונים לסמוך עליהם, כל שכן שהרמב"ן ומהר"מ ל' ברוך מרוטנבורג הסכימו בתשובותיהם בעניין הכאת אשתו (המהווה עילה לכפיית גט), והביאו ראיות ברורות לדבריהם, ואף הסברה מסכמת עמהם. ומה שלא הוזכר (כלומר, הסיבה לאי-הזכרת הכאת האישה בתלמוד כעילה לגט, להבדיל למשל מאי-מתן מזונות לאישה), אפשר לומר שהיה פשוט בעיניהם, וקל וחומר הוא מהאומר: איני זן (המסרב לפרנס את אשתו)... וכן שלא היה בנמצא (לא הייתה שכיחה תופעת הכאת נשים) בימי הפוסקים הראשונים, ולכן לא הוזכרו, ולכן אין לדחות דברים ברורים".

הרמ"א קובע כי הכאת אשה ע"י בעלה מהווה עילה להפרת נישואין ומתן גט וזאת על אף שהדבר לא הוזכר במשנה או בתלמוד. הרמ"א מבהיר כי אי האיזכור לכך נובע מהעובדה שהתופעה האסורה הייתה נדירה מאוד. בהמשך דבריו, מסכים הרמ"א עם הקביעה לפיה אין להטיל סנקציה על בעל שאינו עומד בהתחייבות שהוטלה עליו לתת גט, שכן זה עלול להפוך לגט מעושה.

הלכה זו נקבעה כאמור אולם בתי הדין הרבניים והפוסקים בדורנו התחבטו בשאלה האם יש להטיל סנקציה על בעל שהפר את החיוב לתת גט מהחשש שהדבר יוביל את הפיכת הגט למעושה. מאידך גיסא, לא ניתן להשאיר אישה בבית עם בעל מכה ולא לנקוף אצבע⁹. ישנם

⁹ מ' פרישטיק, "אלימות פיזית של בעלים כעילה לקבלת גט בהלכה היהודית ובשיפוט הרבני", דיני ישראל יז (תשנ"ג-תשנ"ד), עמ' צג.

מקרים שבהם מטילים צו הרחקה בלבד ולא עונשי מאסר בכדי להתריע את הבעל מצד אחד ולא לגרום לתת גט בכפייה, מצד שני.

סוגי האלימות השונים והתייחסות בתי הדין הרבניים לכל סוג של אלימות:

כשבוחנים את מכלול הפסיקות של בתי הדין הרבניים, רואים כי ישנה מגמה של הבחנה בין אלימות ראשונית (חד פעמית) שבגינה נשים עשויות להבליג ולא לדרוש גט, לבין אלימות משנית (רב פעמית) שאז נשים תעדפנה להתגרש על מנת להתרחק מהבעל המכה. בפרק זה אבחן את ההתייחסות השונה של הדיינים לכל סוג של אלימות כאשר בית הדין הרבני מבחין בין תדירות מקרי האלימות ואף עוצמתה בהחליטו בדבר גורל הנישואין.

אלימות ראשונית:

במקרה מסוים הופיעו לפני בית הדין הרבני זוג, כשהבעל דרש שלום בית או לחלופין להכריז על האישה כמורדת. האישה התנגדה לטענותיו, דרשה לקבל גט ואף טענה שבעלה השפיל אותה כאשר באחת הפעמים אף הכה אותה. הרב מרדכי אליהו, שישב כדיין באותו המקרה אמר "ואפילו אם נאמר שהאמת היא כן, שפעם אחת הרים עליה יד, הרי אותו עד מעיד שהבעל מתחרט ושלה לפייסה", ומצטט משו"ת אה"ע המדבר על הרגלו של הבעל להכות¹⁰. לבסוף פוסק בית דין כי אין לכפות עליו גט¹¹.

מקביעה זו מסיקים שאלימות ראשונית כלל אינה מהווה עילה לכפיית גט על הבעל. במרבית המקרים בהם האישה ביקשה גט בגלל סיבה מסוימת, אך הוסיפה כי הבעל הכה אותה, אם מדובר באלימות חד-פעמית או שלא הוכח שהבעל חזר על מעשיו, לא כפו על הבעל לתת גט לאשתו למרות מקרה האלימות¹².

אלימות משנית:

לעומת אלימות ראשונית, באלימות משנית כאשר הבעל מכה את אשתו באופן תדיר, בית

¹⁰ שו"ת - שולחן ערוך, אה"ע, סימן קנד, סעיף ג, ד"ה "אם רגיל הוא בכד".

¹¹ פד"ר 49/49, פד"ר י', 8.

¹² 28/כה, פד"ר ה', 329 - 332.

הדין יותר נוטה לקבל את טענת האישה בדבר האלימות. אולם גם כאן לרוב לא פוסק בית הדין על כפיית גט, אלא אם האלימות ממש קיצונית ועולה כדי סיכון חיי האישה. כך קבע בית הדין באחד המקרים בהם נטענה טענת אלימות: "ה'דרכי משה' בעצמו מסיק שם וכותב, נראה טוב שלא יכפו עליו לתת גט... אולם במה דברים אמורים בהכאות שאין בהם בכדי להמית, אבל אם יתברר לפנינו שהכה אותה הכאות של מיתה... נראה ברור שיוודו שהאישה צודקת... וכפו את הבעל לפטרה בגט" ורק מחייב את הבעל בגט¹³. כך גם במקרה נוסף בו הבעל ניסה לדרוס את אשתו למוות, בית הדין הציג את הדעות ההלכתיות השונות, ולמרות חומרת המקרה, בית הדין פסק כי אין לכפות את הבעל, אלא רק לחייבו, בעיקר משום חשש מפסיקתו של ה'בית יוסף' האוסר כפיית גט¹⁴.

ממקרים אלו למדים כי כאשר האלימות הינה תופעה מתמשכת, בית הדין כן מקבל את טענת האישה בדבר האלימות ולא דוחה אותה על הסף, אלא שגם במקרים קיצוניים שכאלו בית הדין בדרך כלל רק יחייב בגט, מתוך החשש להגיע לידי גט מעושה. רק כאשר בית הדין ישתכנע שהאלימות קשה מאוד ועשויה להביא למות האישה או כשעילת האלימות מצטרפת לעילות נוספות, רק אז יאות לכפות את הבעל לגרש את אשתו.

¹³ (ירושלים) 1197/יז, פד"ר ג', 224 - 220.

¹⁴ (רחובות) 1553/לח, פד"ר יב, 84 - 95.

פרק ב' התייחסות המשפט הישראלי לאלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט

רקע כללי: העלייה הגדולה לארץ ישראל והקמת המדינה עוררו בקרב חלקים מהאורתודוקסיה ציפיות לחידוש תורני, התחדשות הלכתית ופרשנות רחבה יותר של התורה. אלא שלא כך היו פני הדברים. אמנם ניתנו פתרונות הלכתיים בנושאים כמו שמיטה וכשרות, אבל צומצם היקף הפסיקה ההלכתית שהייתה נהוגה בגולה. כל המשפט האזרחי והפלילי הועבר לסמכותה של המדינה, שהחילה עליו את הדין האזרחי. המעמד האישי (דת, יוחסין, הורות, נישואים וגירושים) נותר אמנם בידי הרבנים, אבל תוחם לתוך בתי הדין הרבניים באופן רשמי ומטעם מדינת ישראל.

בשנת 1995 חוקק חוק בית המשפט לענייני משפחה¹⁵ אשר הסמיך את בית משפט השלום להוות בית משפט מיוחד העוסק בענייני משפחה בלבד. בסמכות בית המשפט לתת פתרון כולל לסך הבעיות בעת סכסוך משפחתי, כולל נושאים כלכליים, הסדרי גירושין, הסדרי ראייה (לאחר הגירושין) ועוד. המונח "סכסוך משפחתי" מתייחס לבני משפחה מדרגה ראשונה (כולל בני זוג לשעבר), ומדרגה שנייה (הורה של הורה וגיס).

ב-19 במרץ 1991 נתקבל בכנסת החוק למניעת אלימות במשפחה התשנ"א¹⁶. על פי חוק זה, רשאי בית משפט לתת צו הגנה מידי להבטחת שלומו ובטחונו של כל בן-משפחה, המאויים או רואה עצמו מאויים ע"י האדם, שנגדו מוצא הצו. חקיקתו של החוק הייתה פרי מאבק בלתי מתפשר שהוביל לשינוי המצב בתחום הטיפול באלימות במשפחה.

חוק זה מהווה נקודת מפנה בהתייחסות לנושא האלימות נגד נשים בישראל. החוק מסדיר הגנה על נשים מפני בני זוגן האלימים ומאפשר את הרחקתו של בן הזוג האלים מהבית והוצאת צווי הגנה לנשים הסובלות מאלימות. ע"פ החוק הליכים למניעת אלימות במשפחה יעמדו בפני עצמם ללא קשר לתביעות אחרות, המתבררות בין בני-הזוג. ניהול הליכים מקבילים לא יהווה מחסום בפני המבקשת צו הגנה. בחוק נקבע במפורש שלא תישמע טענה, כיוון שביהמ"ש מנוע מלדון או לחילופין מלתת סעד בעניין שמתברר בהליך

¹⁵ חוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995

¹⁶ מאמר מתוך "ארץ אחרת" גיליון מספר 46

אחר. בקשות לצווי הגנה יכולות להיות מוגשות ע"י: בן משפחה, היועץ המשפטי לממשלה או נציגו, או פקיד סעד שהתמנה על פי חוק הנוער (טיפול והשגחה) ה-תש"ך (1960)¹⁷.

סוגיית הנשים בבתי הדין הרבניים היא אחד הנושאים היותר חשובים, אשר בהם עומדים ערכים יהודיים במבחן המציאות הדמוקרטית. הפער בין הדיינים והמתדיינים הולך ומעמיק בתוך בתי הדין. הדיינים, תחת המסווה של השיח הדמוקרטי, שוללים למעשה את החוק כמקור סמכות, ואילו המתדיינים נותרים חסרי אונים. מהפכת זכויות האדם נותרה מאחור.

בגלל האופי הדינמי של המעמד האישי, מהווה הנושא של מאבק הנשים אתגר רציני לפסיקת ההלכה בעת החדשה.

בחלוף הזמן, כתוצאה מהתחזקות המגזר החרדי בפוליטיקה, נצבעו בתי הדין בצבעי המגזר החרדי, שטרם ואף הצליח לאייש את משרות הדיינות באנשי שלומו. רק מחאתם של ארגוני הנשים עוררה את הציבור הדתי-הלאומי לפעול בעניין זה, אך זה נעשה באופן מועט מדי ומאוחר מדי. נוצר אפוא "חסך" בפסיקת הלכה של רבנים מן המגזר האורתודוקסי-מודרני, פסיקה המכירה גם במצוקות האישה ובזכויותיה. בפועל קיבל הציבור הדתי-לאומי את שלטונו של בית הדין הרבני, ולא הציב מולו מודל הלכתי אחר של פסיקה אורתודוקסית.

האיום בקיצוץ סמכויותיהם של בתי הדין הרבניים, לצד ההתנגדות ההולכת ומתגברת לפסקי דין שאינם מכירים בערכי היסוד הליברליים, הביאו את בתי הדין לפסיקות מתגוננות ולהחמרה בדין.

דוגמה לכך היא פסיקותיו של בית הדין הגדול בעניין הגט המוטעה. בערעור בנושא ביטול גט אישר בית הדין הגדול טענת "גט מוטעה" וחייב לתת גט נוסף, למרות שלדברי בית הדין עצמו היו בתיק אפשרויות הלכתיות ונימוקים שלא לראותו כגט מוטעה¹⁸. בית הדין הבהיר כי "אין בית הדין מזדרז לפסול גט, ואכן זה אחד הדברים הנדירים ביותר", אולם הוסיף שהוא פוסל את הגט כי "במציאות החדשה, שרוצים לכבול את ידי בית הדין שלא

¹⁷ חוק הנוער (טיפול והשגחה) תש"ך 1960

¹⁸ "הדין והדיין", גיליון 16 פס"ד 5 וגיליון 17 פס"ד 8

יוכלו להמשיך לדון על הסכם שהם אישרו (בג"ץ סימה אמיר. בכ"ד) ובתי המשפט ששים לבטל הסכמים של בית הדין בקלות יותר, עלולים לגרום בזה נזקים חמורים ואחריתו מי ישורנו".

אם ניקח בחשבון את מכלול פסיקת ההלכה והספרות הענפה, ניוכח כי אפשרויות התמרון של הדיינים בתוך ההלכה רחבות, ובמובן הזה יש לדיינים יכולת בחירה גדולה יותר מאשר לשופטים הכפופים לספר חקיקה אחד בלבד. אי לכך, אמונותיו והשקפותיו של הדיין עשויות להיות בעלות משקל גדול מאוד, ובעלות השפעה מכרעת על בחירותיו בשדה (מקום) הפסיקה.

פסק של בית הדין הרבני האזורי בירושלים, שקבע כי ההלכה של איסור התדיינות בערכאות חלה גם על ההתדיינות בבתי המשפט של המדינה כפי שהם היום¹⁹. יחד עם זה בית הדין לא מותיר מקום לטעות. מדובר בפסק הלכה של בית דין במדינת ישראל הלוקח לעצמו תפקיד אשר לא הוטל עליו וסמכות אשר אינה הוטלה עליו, ואף אוסר קטגורית להישפט בבית המשפט הישראלי באשר הוא ("כפי שהוא היום").

♦ המשפט הישראלי - הן בחקיקה והן בפסיקה, שאב רות מהדין העברי בעצבו את דיני ההרחקה.

ראוי להדגיש כי לחיוב הבעל לתת גט יש חשיבות לא רק לגבי הענישה שהוטלה על הבעל האלים, אלא גם לגבי צמצום התופעה של אלימות במשפחה היהודית.

אם הייתה האשה המוכה יכולה לכפות על בעלה לתת לה גט, כולל פיצויים כספיים הולמים, היה הבעל חושש מלנהוג בה באלימות.

ענישה זו הייתה מצמצמת מאוד את התופעה של אלימות במשפחה.²⁰

• לפי האמור לעיל ניתן לראות כי בשביל למנוע את העניין של אלימות במשפחה ב-19 במרץ 1991 נתקבל בכנסת החוק למניעת אלימות במשפחה. לפי חוקי מדינת ישראל קיימת בחוק זה בעיה לפיה במדינת ישראל רק בתי דין רבניים רשאים לשפוט בענייני

¹⁹ תיק לח/2824 פד"ר יא, 259

²⁰ מתוך מאמר של יובל סיני ובינימין שמואלי - "הגיעו מים עד נפש"

נישואין וגירושין, לאור העובדה שבתי דין רבניים פוסקים לפי מקורות קדומים כמו התני"ך והמשנה אשר לא ממהרים לכפות על הבעל לתת גט לאשתו, משום שזה נחשב לגט מעושה אשר אינו כשר כדין ולפיו האישה נשארת נשואה לבעל, כלומר בית הדין הרבני לא ממהר לכפות על בעל ליתן גט. דבר היוצר סטירה בין החוק לבין בתי הדין הרשאים לדון בנושא מכיוון שהחוק למניעת אלימות במשפחה מסדיר הגנה על נשים מפני בני זוגן האלימים ומאפשר את הרחקתו של בן הזוג האלים מהבית והוצאת צווי הגנה לנשים הסובלות מאלימות. הדעות חלוקות לגבי פתרון הבעיה ועוד לא נמצא לה פתרון של ממש, אך קיימים פסקי דין של בתי דין רבניים אשר כפו על הבעל ליתן גט.

לדוגמא בית הדין הרבני האזורי בנתניה תיק 284462/9 פלונית נ' פלוני :

בפסק דין זה מובאת לפנינו אישה הרוצה להתגרש מבעלה ולקבל את הסכום המגיע לה בכתובה, אך הבעל לא רוצה לתת גט.

בפסק דין זה האישה טוענת שהבעל מאיים עליה באיומים חוזרים, הבעל הודה והורשע בגין אותם איומים ובעקבות האיומים נקבע כי הבעל מסוכן לאשתו.

מפסק דין זה עולה מחלוקת אם פוסקים בחיוב או כופים גט על הבעל שאשתו טוענת: מאיס עלי. בטענה זו בניגוד לכל השיטות כשאשה טוענת מאיס עלי על בעלה יש לחייב את הבעל לגרש את אשתו, ואם יסרב לכך יש מקום לדון ולהחליט לכפות על הבעל לתת גט לאשתו.

יחד עם זאת, בשל העילה של אלימות נפשית הוחלט כי הבעל חייב לגרש את אשתו, ואם לא יגרש אותה בית הדין לכפות עליו לגרש אותה.

בנוסף קיימת מחלוקת אם כופים על בעל המכה את אשתו מכות גופניות לגרשה. לדעת השו"ע "הגם שאין כופים אותו לגרש מחייבים אותו לגרשה וחייב כתובתה". לדעת הרמ"א "אם התרו בבעל שיחדל מלהכות את אשתו ולא שמע אליהם ושב על מעשיו ביה"ד כופה אותו לגרשה".

בדרך כלל כשהאשה תובעת להתגרש (כמו במקרה זה) היא מפסידה את הכתובה, במקרה זה מלבד שהאשה היא התובעת גירושין, בהסכם הגירושין היא אף חתמה שהיא מוותרת

על כתובתה בכל תביעה עתידית נגד הבעל. נפסק "איש המכה אשתו עבירה נחשב כמכה חברו ואם רגיל בכך... י"א שכופין אותו להוציא בלבד שמתרין בו תחילה פעם אחת או שתיים..."²¹

ברוב דעות הוחלט כי תביעת האישה לא שוללת ממנה את זכות הכתובה.

בפסק הדין שלעיל בית הדין כולו סבור כי הבעל חייב לגרש את אשתו אך הוא חלוק בנושא הכתובה.

דוגמא נוספת לכך היא: בבית הדין הרבני האזורי בנתניה תיק 990702/2 פלוני נ' פלונית.

הנדון: חיוב בגט וכתובה לבעל שתלטן באופן קיצוני

בפסק דין זה לפי דברי האשה ניתן לומר שלא קיימים אצל הבעל ערכי תורה, ואף ניתן לומר שהבעל חסר כל ריסון ליצריו. התופעה הניכרת מהתנהגות הבעל כלפי אשתו היא סגנון ההתייחסות כלפי אשתו בצורה של התנשאות.

אלמנט די בולט בתפיסתו של הבעל כלפי חיי הנישואין הוא שלדעת הבעל, קיום הנישואין תלוי בקיום יחסי אישות באופן תדיר, ועל כן עומדת הצלחתם או אי הצלחתם של חיי הנישואין.

בפסק דין זה פסק בית הדין כי הבעל חייב לתת גט לאשתו, תביעת הבעל לשלום נדחית, ועם מתן הגט הבעל מחויב בפירעון של מלוא סכום הכתובה.

²¹ אבהע"ז סימן קנ"ד סעיף ג' ברמ"א

פרק ג': השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי, תוך התייחסות לאלימות כלפי

נשים כעילה לכפיית גט.

בין המשפט העברי למשפט הישראלי קיים שוני בדרך ההתייחסות של כל אחד מהם לנושא של: אלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט.

למשל במשפט הישראלי, עקב הנושא של אלימות במשפחה ב-19 במרץ 1991 התקבל בכנסת החוק למניעת אלימות במשפחה התשנ"א. על פי חוק זה, רשאי בית משפט לתת צו הגנה מידי להבטחת שלומו ובטחונו של כל בן-משפחה הרואה עצמו מאויים.

החוק מסדיר הגנה על נשים מפני בני זוגן האלימים ומאפשר את הרחקתו של בן הזוג האלים מהבית והוצאת צווי הגנה לנשים הסובלות מאלימות.

חקיקתו של חוק זה הובילה לשינוי המצב בתחום האלימות במשפחה.

חוק זה אף מהווה נקודת מפנה בהתייחסות לנושא האלימות נגד נשים בישראל.

מנגד למשפט הישראלי המחוקק חוקים על מנת לפתור את הנושא של אלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט, עומדת ההתייחסות של המשפט העברי לנושא הנ"ל.

המשפט העברי לא מחוקק חוקים ולא ממחר לכפות על הבעל לתת גט לאשתו מכיוון שזהו גט כפוי המכונה "גט מעושה" גט זה אינו ניתן בחופשיות ועל כן הוא פסול.

יחד עם זאת, לפי המשנה רק כאשר הכפייה מבוצעת בהתאם לתנאים הקבועים בדין, היא מותרת והגט כשר ("גט המעושה כדין - כשר"²²).

למשל בבית הדין האזורי בתל - אביב – יפו, תיק מספר: 1056520/2

הנדון: כפיית גט במאסר בשל אלימות קשה

במקרה זה הבעל הוא אלכוהוליסט ויש לו מאה אחוז נכות בגין פגיעת ראש. הבעל הוא אדם אלים אשר לא ניתן לצפות את מעשיו.

²² ראה ערך בעמוד 8

הבעל היכה את אשתו באכזריות לאחר ויכוח בטלפון, הוא רצה להשליכה מהמרפסת. האשה לא יכלה לטלפן למשטרה כיוון שהוא לקח את כל הטלפונים, לאחר מכן האשה רצה לאחד החדרים ונעלה עצמה, בתגובה לכך הבעל פרץ את החדר והדלת פגעה בה בפנים.

יחד עם זאת בכתב האיטום המקרה מתואר בצורה חמורה ביותר, כאשר הבעל איים על האשה שישטוף את פניה באקונומיקה, וכאשר הסתגרה והבעל פרץ את החדר והאשה ניסתה להימלט, אחז אותה בזרועה והחל לגרור אותה לעבר סלון הבית, בעוד האשה מתנגדת, והבת הקטינה מבקשת ממנו שיחדל ממעשיו. כתוצאה מכך לאשה נגרמה חבלה חמורה.

לפי האמור לעיל ביה"ד פוסק על הבעל [פלוגי] הנ"ל חמש שנות מאסר.

דעת ביה"ד כי צו ההרחקה שהוציא ביהמ"ש לענייני משפחה על הבעל, האוסר עליו להתקרב לדירת המגורים של האם, בנדון שלפנינו, אין בכוחו למנוע את אירוע האלימות הבא.

לעיתים ניתן לראות שקיימת סטירה בחוקים בין המשפט העברי למשפט הישראלי.

אופן השפיטה במדינת ישראל בנושא זה הוא זהה מכיוון שבמדינת ישראל רק בתי דין רבניים מורשים לשפוט בענייני נישואין וגירושין.

בתי דין רבניים לא ממהרים לכפות על הבעל לתת גט לאשתו עקב כך שזהו גט כפוי המכונה גם, "גט מעושה". גט מעושה הוא גט אשר אינו ניתן בחופשיות ועל כן הוא פסול. לפי המשנה רק כאשר הכפייה מתבצעת בהתאם לנסיבות הקבועות בדין, היא מותרת והגט כשר ("גט המעושה כדין - כשר").

בדומה לאמור לעיל, בנושא זה של אלימות כלפי נשים כעילה לכפיית גט, לא ניתן להצביע על מקומו של המשפט העברי במשפט הנוהג כיוון שבנושא הנ"ל המשפט העברי ובתי הדין הרבניים לוקחים את רוב המשפט הנוהג.

ביבליוגרפיה :

חקיקה

חוק הנוער (טיפול והשגחה) תש"ך - 1960

חוק למניעת אלימות במשפחה תשנ"א - 1991

חוק בית המשפט לענייני משפחה תשנ"ה - 1995

פסיקה

28/כה, פד"ר ה', עמ' 329 - 332

49/לד, פד"ר י', עמ' 8

1197/יז, פד"ר ג', עמ' 220 – 224 (ירושלים)

1553/לח, פד"ר יב', עמ' 95 – 84 (רחובות)

2824/לח פד"ר יא', עמ' 259

ב"ה תיק 284462/9 בית הדין הרבני האזורי בנתניה, פלונית נ' פלוני

ב"ה תיק 1056520/2 בית הדין האזורי בתל - אביב - יפו, פלונית נ' פלוני

ב"ה תיק 990702/2 בית הדין הרבני האזורי בנתניה, פלוני נ' פלונית

ספרות מחקר

מאמרים

עו"ד בתיה כהנא – דרור, ארגון "מבוי סתום" למען מסורבות גט, המאמר פורסם ב"ארץ אחרת" גיליון מספר 46 : 'ואתם רוקדים ? הרבנות הראשית נגד העם היהודי', (תשס"ח).
יובל סיני ובינימין שמואלי, 'הגיעו מים עד נפש', מאזני משפט ו' (תשס"ז), עמ' 352 - 273.
בית הדין הגדול בעניין הגט המוטעה - 'הדין והדיין', גליון 16 פס"ד 5 וגיליון 17 פס"ד 8.

משפט עברי

ספרות הפסיקה

חז"ל – הטור, אבן העזר, סימן קנד

חרם דרבנו גרשום – התקנה שלא לשאת אישה שנייה (איסור ביגמיה)

מ' פרישטיק, "אלימות פיזית של בעלים כעילה לקבלת גט בהלכה היהודית ובשיפוט

הרבני", דיני ישראל יז (תשנ"ג – תשנ"ד) עמ' צג

רבנו חננאל

אדוני אבי הרא"ש ז"ל

הרמ"א

הרמב"ן

מהר"מ (ר' ברוך מרוטנבורג)

ספרות השו"ת

שו"ת – שולחן ערוך, אה"ע, סימן קנד, סעיף ג, ד"ה "אם רגיל הוא בכך"